

ภูมิปัญญาไทยกับงานบูรณา

พื้นฐานทางภูมิปัญญา

ยุคนี้และในยุคต่อ ๆ ไปบ้านเมืองของเราจะมี และจะมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วมาก เร็วเสียจนคนส่วนใหญ่ปรับตัวไม่ทัน ปรับความคิดความรู้ และพฤติกรรมไม่ทัน ปัญหาต่าง ๆ คงจะมีมากไม่สิ้นสุด ในความหมายรวมวัฒนธรรมของคนไทยคงต้องเปลี่ยน ไปอีกมากมายตามเหตุการณ์ ตามปัจจัยที่หนุนเนื่องเข้ามา

ในกระแสของความเปลี่ยนแปลง ยังไม่เคยปรากฏว่า สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน ที่แล้วมาในอดีตสังคมของเราได้ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยน แม้จะมีภัยอันตราย และกระแสวัฒนธรรมต่างแดน โหมกระพือเข้ามาอย่างรุนแรง กอปรกับมีแรงกดดันภายในเป็นตัวเร่ง แต่คนไทยก็อยู่รอดมาได้ มีเดิหน้ามีถอยหลัง มีความสำเร็จ มีความล้มเหลว มีปัญหาตกค้างแก้ไข มีปัญหาใหม่เกิดขึ้น เป็นอยู่อย่างนี้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การปรับตัวเพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อพัฒนาให้อยู่เย็นเป็นสุข จะประสบผลดีหรือไม่เพียงไร ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายอย่าง แต่อย่างหนึ่งที่สำคัญยิ่งคือ ขึ้นอยู่กับ "ปัญญา" ของเราเอง¹

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวว่า "ชนเหล่าใดที่ดำรงความเป็นกลุ่มหรือชนชาติ หรือประเทศมาเป็นเวลานาน ต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่มหรือของชนชาติ หรือของประเทศ อันเรียกกันว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" (Local Wisdom) คนปัญญาอ่อน ดำรงชีวิตไม่ได้ด้วยตนเองฉันใดสังคมที่ไม่มีปัญญาก็ไม่สามารถที่จะอยู่รอดได้ด้วยตนเอง ฉะนั้นสังคมที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นเวลานาน จะต้องต้องมีภูมิปัญญาของตนเอง"²

¹ เอกวิทย์ ณ ถลาง, การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท 26-28 มีนาคม 2534, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, หน้า (3).

² ประเวศ วะสี, เรื่องเดียวกัน หน้า 84.

ความหมายของคำว่า "ภูมิปัญญา"

คำว่า "ภูมิปัญญา" ประกอบด้วยคำว่า ภูมิ และ ปัญญา ตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ได้ให้ความหมายของคำว่า ภูมิ และ ปัญญา ไว้ดังนี้

ภูมิ หมายถึง แผ่นดิน ที่ดิน พื้น ชั้น พื้นเพ

ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดแต่การเรียนรู้

ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ

ดังนั้น คำว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (People Wisdom) บางท่านใช้คำว่า ภูมิปัญญาไทย (Thai folk Wisdom) รวมเข้าไว้ด้วย ซึ่งท่านผู้รู้ทั้งหลายได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สามารถ จันทรสุรีย์ ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า "พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้านหรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สืบทอดกันมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัยดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันมีลักษณะที่เชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นรายวิชาแบบที่เราเรียนฉะนั้นวิชาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้จ่าย เกี่ยวกับการศึกษา วัฒนธรรม มันจะผสมผสานกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปมา"³

ธวัช นุฒโนทก กล่าวว่า "ภูมิปัญญาชาวบ้านน่าจะหมายถึง ความรอบรู้ที่ชาวบ้านเรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้สะสม เหล่านี้รวมเรียกว่า "ภูมิปัญญา" หากแต่ภูมิ

³สามารถ จันทรสุรีย์, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, เอกสารอัครสำเนา, 2534. หน้า 3

ปัญหานั้น ไม่ได้หมายถึง เพียงการศึกษาต่ออย่างหยุดนิ่งแต่หมายถึงศักยภาพในการประ
สานความรู้ใหม่ ๆ และประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดทางเลือกใหม่ ทั้งที่มีลักษณะ
สากล และลักษณะเฉพาะของเราเอง นั่นคือภูมิปัญญาคุณหนึ่ง สมัยหนึ่งย่อมมีการ
เปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาคำวามรู้ของสังคม⁴

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้อธิบายไว้ว่า

"ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคม และในสภาพสิ่ง
แวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญบางประการ คือ (1) ความจำเพาะกับท้องถิ่น
(2) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง และ (3) มีความเคารพอาวุโสสูง"⁵

ซึ่งท่านได้อธิบายให้เกิดความเข้าใจดังนี้ เรื่องของความจำเพาะกับท้องถิ่น เป็น
เรื่องที่ชัดเจนอยู่ในตัวตามชื่อ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความจัด
เจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับ
เรื่องของท้องถิ่น มากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก แต่เอาไปใช้ในท้องถิ่นอื่นที่แตกต่างกันไม่ได้
หรือไม่ได้ดี ความหมายของประการที่สองนั้นหมายถึง ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม มีความ เชื่อม
โยงกันเป็นบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความเป็นบูรณาการ
สูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความคิดในเรื่องของพระแม่ธรณี แม่คงคา
แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา เป็นต้นอย่างของกาวนำเอาธรรมชาติมาเป็นนามธรรมที่สื่อ
ไปถึงส่วนลึกของหัวใจที่เชื่อมโยงไปสู่อัตตประโยชน์ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องให้คนเคารพ
ธรรมชาติ คนเราถ้าเคารพสิ่งใดแล้วก็จะไม่ทำลายสิ่งนั้น การรู้อะไรถ้าสามารถสัมผัสได้เพียง
วัตถุธรรมแต่ไปไม่ถึงนามธรรม ย่อมสัมผัสได้เพียงต้น ๆ หยาบ ๆ เป็นส่วนเสี้ยว ชาดสัมผัส

⁴ ธวัช ปุณโฑทก, เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

⁵ ประเวศ วะสี, การสัมมนาทางวิชาการ: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้าน
วัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท 26-28 มีนาคม 2534, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ, หน้า 83.

ทางใจที่ลึกซึ้ง และการมุ่งอรรถประโยชน์ เช่นว่าดินก็ดี แม่น้ำก็ดี ข้าวก็ดี ต้นไม้ก็ดี ก็เป็นแต่เพียงวัตถุ ซึ่งมีส่วนประกอบอย่างอื่น ๆ ตามหลักวิทยาศาสตร์ ไม่มีความเคารพ จะทำอะไรกับสิ่งเหล่านี้ก็ได้ ความคิดและท่าทางอย่างนี้จึงนำไปสู่การทำลายสูง ส่วนความหมายในประการที่สามนั้น หมายความว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ผู้มีประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า จะเห็นได้ว่าเราให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาอย่างไร มีส่วนกำหนดความสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งสรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น^๑ ก็คือ

1. มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาของมนุษย์ในระดับบุคคลหรือระดับกลุ่ม จึงประกอบไปด้วย 3 ส่วนคือ

1. ส่วนที่เป็นประสบการณ์โดยตรงของบุคคลนั้นหรือของกลุ่มนั้นเอง
2. ส่วนที่ได้รับมาจากความรู้ ความคิดของผู้อื่นจากประสบการณ์หรือกลุ่มอื่น
3. ส่วนที่ตนเองสังเคราะห์ขึ้นใหม่จากประสบการณ์ของตนเอง และจากคำบอกเล่า

สั่งสอนของผู้อื่น

ในการศึกษาถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวสามารถทำได้ 2 ลักษณะคือ^๑

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นการศึกษาจากโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่น ๆ

สำหรับบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น หรือวิชาการชาวบ้าน ก็คือ บุคคลผู้สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาของตน หรือคุณค่าของอดีตกับปัจจุบัน

^๑สามารถ จันทรสุริย์, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, เอกสารอัดสำเนา. 2534 หน้า 4

ได้อย่างเหมาะสม หรือบุคคลที่ภูมิปัญญากว่าเพื่อนชาวบ้านด้วยกัน และใช้ปัญญาช่วยแก้ไขปัญหาของส่วนรวมร่วมกัน ไม่ใช่แก้ปัญหาเฉพาะตัว หรือฉวยโอกาสหาประโยชน์จากความรู้ที่ตนมีมากกว่าคนอื่น และสามารถชี้แจงแสดงปัญญาของตน ให้คนอื่นเข้าใจและร่วมกันทำงานได้ โดยเป็นการยกระดับสติปัญญาผู้อื่นให้ถึงตน หรือเพียงอาศัยพื้นฐานปัญญาเดิมของเพื่อนชาวบ้าน พอให้เข้าใจและทำตามคำแนะนำ ที่เชื่อว่าจะเกิดประโยชน์เพื่อที่จะช่วยแก้ปัญหาของผู้มีปัญหาน้อยกว่าได้ ก็เท่ากับเป็นการใช้พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาชีวิตของคนร่วมกันได้ แต่การกระทำเช่นนี้มีเงื่อนไขว่า ผู้นำทางปัญญากับผู้ตามนั้นมีชีวิตและประโยชน์ร่วมกันจริง และผู้นำไม่ได้แยกเป้าหมายและผลงานเพื่อชีวิต และประโยชน์ของตนออกจากผู้ตามที่เป็นชาวบ้านด้วยกัน ผู้นำเช่นนี้จึงได้มาจากเจ้าหน้าที่ตัวแทนของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชนที่เข้ามาร่วมทางทำงานกับชุมชนชั่วคราวตามวาระ ผู้นำจะต้องมาจากชาวบ้านด้วยกันเอง

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือกระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข หรือสามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของตน ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปแต่ละยุคแต่ละสมัยนั่นเอง

ดังนั้นการศึกษาภูมิปัญญานี้จึงทำให้เรารู้รากเหง้า รู้จักความหมาย เราจะรู้คุณค่าได้อย่างไรถ้าเราไม่ศึกษาคนที่ภูมิปัญญามาแล้ว⁷ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างของภูมิปัญญาไทย เช่น

หลวงพ่อมั่นแห่งจังหวัดน่าน ท่านผู้นี้ได้ประยุกต์ประเพณีโบราณเรื่องการบวชมอลอง ใช้กับการบวชต้นไม้ เนื่องจากคนชอบโค่นป่ากันมาก จึงแก้ปัญหาด้วยการทำให้คนเห็นความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ของต้นไม้ อาศัยความเชื่อจึงทำพิธีกรรมเสกให้เป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ ที่ไม่มีใครเข้าไปแตะต้อง จึงเชื่อมโยงกับการปลูกป่าภาคอีสาน

อีกเรื่องหนึ่งคือ ปะหรน เป็นชาวอิสลาม อยู่ที่จังหวัดสงขลา อำเภอรัตนภูมิ ท่านปลูกพืชหลายชนิดในหลุมเดียวกัน โดยค้นพบว่าต้นทุเรียน รวงสาต และมังคุด สามารถปลูกด้วยกันได้ เนื่องจากพืชทั้งสามชนิดนั้นกินอาหารต่างกัน ในผุ ๆ ของต้นทุเรียนนะเป็นอาหารของมังคุด ใบมังคุดก็เป็นอาหารของรวงสาต ความต้องการแสงก็ต่างกัน ทุเรียนเป็นไม้สูงชอบความ

⁷กรรณิการ์ สัจกุล, "บทความเรื่องภูมิปัญญาไทย," ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย, 18 มีนาคม 2536.

รื้อนต้องการแสงแดดจัดจะอยู่สูงกว่าเพื่อน มังคุดต้องการร่ม ต้นจะเตี้ยที่สุด ทุเรียนก็จะให้ร่มเงาแก่มังคุด ส่วนรางสาตเป็นไม้ขนาดกลาง ต้องการแสงพอสมควร ไม่จัดเท่าทุเรียน ไม่ทั้งสามชนิดสามารถให้ผลเต็มต้นทุกปี ประทมนแสดงให้เห็นภูมิปัญญาของท่านว่า ภูมิปัญญานี้ได้สั่งสมมาจากพ่อซึ่ง เป็นหมอยาอิสลาม

หรือภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้จัดแบ่งไว้เป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการเกษตร เช่น

- 1.1 ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม (บ้านห้วยหิน ต.ลาดกระทิง อ.สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลงานคือการทำวนเกษตร
- 1.2 พ่อคำเตื่อง ภาษี (บ้านโนนเขวา ต.ดอนมด็ด อ.สตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ผลงานคือ ผู้นำการเกษตรแบบธรรมชาติ หรือสวนหญ้าป่าทำนา โดยไม่ต้องไถ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืชแต่ใช้ธรรมชาติทำหน้าที่เป็นตัวควบคุม และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน
- 1.3 พ่อมหาอยู่ สุนทรชัย (บ้านตะแบก ต.สลัดได อ.เมืองฯ จังหวัดสุรินทร์) ผลงานคือ เกษตรกรผู้นำด้านการเกษตรแบบผสมผสาน แบบพึ่งตนเอง

ฯลฯ

2. ด้านสิ่งแวดล้อม

- 2.1 ครูเจริญ โคนสีอำนวย (โรงเรียนเหล่าวิทยาคม ต.กุดคลองชัย อ.กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์) ผลงานคือ การจัดตั้งป่าโรงเรียนตรงเหล่ากลางเพื่อการอนุรักษ์ป่า และการปลูกป่าสมุนไพรในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ทางด้านสมุนไพรแก่นักเรียนและชาวบ้าน
- 2.2 พระมหาจันทร์ คุณวุฒิโต (วัดบึงพระ ต.ท่าลาดยาง อ.โชคชัย จังหวัดนครราชสีมา) ผลงานคือเป็นพระสงฆ์อนุรักษ์และปรับปรุงสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการบำรุงรักษาป่าสาธารณะ สร้างศรัทธาและปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจคุณค่าของทรัพยากร สิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อชุมชน
- 2.3 นายปั้น อันลี (ต.สวด กิ่งอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน) ผลงานคือ เป็นผู้นำการอนุรักษ์ป่าและต่อต้านการทำลายป่า

3. ด้านการจัดการชุมชน และธุรกิจชุมชน

3.1 พ่ออาจารย์บัวศรี ศรีสูง (บ้านตงเค็ง อ.ท่าสองคอน อ.เมืองฯ จังหวัดมหาสารคาม) ผลงานคือ เป็นผู้นำทางความเชื่อ - ศาสนา และพิธีกรรมของชาวบ้านจากความเชื่อถือศรัทธา ทำให้เกิดธุรกิจชุมชน ธนาคารโค-กระบือ ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้า กลุ่มอาชีพนึ่ง และการพัฒนาแหล่งน้ำ

3.2 ผู้ใหญ่ผาย สร้อยสระกลาง (บ้านสระคณ ต.โคกล่าม อ.ลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์) ผลงานคือ เป็นผู้นำท้องถิ่น นักพัฒนาชนบทแบบอย่างในการพึ่งตนเอง เข้มแข็ง มานะอดทน ทำตนเป็นตัวอย่าง สร้างผลงานด้านไร่นาผสม ธุรกิจชุมชน ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้า การพัฒนาแหล่งน้ำ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การขยายเครือข่ายกว่า 10 หมู่บ้าน ในกลุ่มอีโต้ น้อย

3.3 ครูชูป นาคแก้ว (ต.น้ำขาว อ.จะนะ จังหวัดสงขลา) ผลงานคือ การออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต ซึ่งคือการเก็บเงินสะสมร่วมกันแล้วนำดอกผลที่ได้มาตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ เพื่อเป็นหลักประกันให้สมาชิกในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงการนำเงินทุนมาพัฒนาหมู่บ้านและใช้ในกิจกรรมการผลิต คือร่วมกันซื้อร่วมกันขาย เน้นหลักการพัฒนาคน เป็นอันดับแรก

ฯลฯ

4. ทางด้านการรักษาโรค

4.1 พ่อทองอ่อน สิทธิไกรวงศ์ (บ้านเมืองเก่า ต.เมืองเก่า อ.ภูเวียง จังหวัดขอนแก่น) ผลงานคือ เป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญ และความสามารถในวิชาแพทย์พื้นบ้านเป็นอย่างดี จนได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์และได้รางวัลอีกมากมาย ปัจจุบันเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ด้านเภสัชศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4.2 นายยงยุทธ ตริ์นชกร (อ.พล จังหวัดขอนแก่น) ผลงานคือ เป็นผู้มีความสามารถในการส่งเสริมความรู้ให้กับหมู่บ้าน จนมีความเชี่ยวชาญด้านนี้

ฯลฯ

5. ด้านหัตถกรรม เช่น

5.1 งานสาน

การสานกระบี่ การสานปลาตะเพียน การสานกระเป๋าจากผักกาด การสานหวายเป็นภาชนะต่าง ๆ การสานหมวก เป็นต้น

5.2 งานปั้น

การปั้นเครื่องเคลือบดินเผา การปั้นปูนปั้น การปั้นหม้อ การปั้นโอ่ง

5.3 งานตัดเย็บ

การตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น

5.4 งานประดิษฐ์ดอกไม้-ใบตอง

การประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง การประดิษฐ์ดอกไม้สด การทำกระทงด้วยใบตอง เป็นต้น

5.5 งานไม้

5.6 งานแกะสลัก

5.7 งานทอ

5.8 งานเครื่องถม

ฯลฯ

พอจะสรุปได้ว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (People Wisdom) ก็คือ ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงก็คือ ประสบการณ์ของตนเอง ทางอ้อมก็คือการเรียนรู้จากผู้ใหญ่และผู้อื่น

ดังนั้นการศึกษาถึงภูมิปัญญาจึงเป็นการปลุกจิตสำนึก ให้คนมีความภูมิใจในศักดิ์ศรีในสติปัญญาของบรรพบุรุษไทย จนไม่มีใครกล้าที่จะดูถูกดูแคลน แต่กลับมองเห็นคุณค่า และเข้าใจวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และที่แตกต่างกับคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนี้โอกาสที่คนจะเติบโตเป็นคนดี มีรากฐาน มีรากเหง้า มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างมั่นใจ เคารพสิทธิของตนเอง กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และช่วยพัฒนาประเทศชาติให้ดีขึ้นต่อไป^๘

^๘ เรื่องเดียวกัน.

งานปั้นในประเทศไทย

ความหมายของงานปั้น

งานปั้นเป็นงานศิลปะประเภทหนึ่งที่ใช้อยู่ในงานประเภทประติมากรรม อันได้แก่งานแกะสลัก งานปั้น

พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ได้ให้ความหมาย ของคำว่า ประติมากรรม อันเป็นงานประเภทยุพันธ์ ไว้ว่า "ประติมากรรม น. ศิลปะจำพวกวิจิตรศิลป์เกี่ยวกับการแกะสลัก หรือปั้นให้เป็นรูป หรือลวดลายต่าง ๆ (ส.)"^๑

ดังนั้น คำว่า งานปั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงถือได้ว่าเป็นประติมากรรมแขนงหนึ่ง การให้ความหมายจึงอยู่ในความหมายของ คำว่า ประติมากรรม

ความหมายของงานปั้นหรือประติมากรรมปั้น

งานปั้นเป็นงานศิลปะประเภทประติมากรรม (Sculpture) ซึ่งคำว่าประติมากรรม เป็นคำที่เราใช้เรียกภาพปั้นและภาพแกะสลักต่าง ๆ ประติมากรรมบางชิ้นงาม นุ่มนวลและประณีตมาก บางชิ้นก็แข็งแรงและทรงพลังอำนาจ

ประติมากรรมบางชิ้นอาจอยู่ได้นานนับเป็นพัน ๆ ปี เช่นประติมากรรมที่ทำด้วยหิน หรือาง้าง ช้าง ดินเหนียว ปูน ใช้ได้ดีในงานประติมากรรมหลายอย่าง ปั้นได้ง่าย ปั้นเป็นก้อนก่อนแล้วปั้นเป็นรูปร่าง

ประติมากรรมส่วนมากเป็นรูปเทพเจ้า สัตว์หรือคน เรือรบ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน จึงมีการปั้นเป็นอย่างอื่นบ้าง ตามปกติคนโบราณจะทำประติมากรรมขึ้นเพื่อใช้ตกแต่งอาคารสำคัญ ๆ และมีประติมากรรมเป็นจำนวนมากที่ทำด้วย

---

^๑ ทีวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ. พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 วัฒนธรรมศึกษา, กรุงเทพฯ 2531 หน้า 320.

ในสมัยดึกดำบรรพ์ ชาวอียิปต์ กรีก และโรมัน ทำประติมากรรมจากวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งหินอ่อนและโลหะ ในสมัยฟื้นฟูวิทยาการ (Renaissance) ประติมากร เช่น โดนาเทลโล (Dona Tello) และไมเคิล แองเจโล (Michel Angelo) ได้แกะสลักหินไว้นับได้ว่าเป็นประติมากรรมที่สวยงามและทรงพลังอำนาจ¹⁰

ส่วนประติมากรรมสมัยปัจจุบัน มักจะมุ่งในรูปร่าง รูปแบบและลวดลายต่าง ๆ เป็นสำคัญ และไม่ทำสีหิน ปัจจุบันมักจะใส่ความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับลักษณะชีวิตสมัยใหม่ลงไปประติมากรรมของตน ประติมากรบางคนได้รับอิทธิพลจากวิทยาศาสตร์มากก็สร้างผลงานออกมาในลักษณะคล้ายเครื่องจักร เครื่องยนต์ เป็นต้น

ประติมากรรมในประเทศไทย

การสร้างงานประติมากรรมของมนุษย์เริ่มมาแต่โบราณกาล เช่น การนำกระดูกสัตว์มาแกะสลักเป็นเครื่องใช้ของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หรือการนำหินมาแกะสลักเป็นรูปเคารพ หรือปั้นดินเหนียวเป็นรูปข้าทาสบริวาร รูปช้างม้า แล้วเผาไฟจนกลายเป็นดินเผา ผึ่งไว้ในบริเวณหลุมฝังศพของจักรพรรดิ ซึ่งเป็นคติอย่างของจีนในอดีต สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าประติมากรรมเกิดขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ เพื่อใช้ประโยชน์จากประติมากรรม

ต่อมาเมื่อศาสนาเกิดขึ้นในโลก ความศรัทธาในศาสนาของมนุษย์ เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดการสร้างรูปเคารพ รูปศาสนาของแต่ละศาสนา ตลอดจนจนถึงรูปสัญลักษณ์ประจำศาสนา เช่น พระพุทธรูป เทวรูปต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับประติมากรรมของไทยในอดีตนั้น กำเนิดขึ้นมาจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

1. ประติมากรรมที่สร้างขึ้นมาจากความเชื่อถือและขนบธรรมเนียมประเพณี
ประติมากรรมประเภทนี้ สร้างขึ้นตามความเชื่อถือที่สืบทอดกันมาในแต่ละ

¹⁰ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, ประติมากรรมไทย, องค์การคำคุณุสภา กทม, 2528 หน้า 6.

ท้องถิ่น ได้แก่ รูปปั้นต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเช่น ไท่ว บวงสรวง และพิธีกรรม ตามความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ตึกตาเสี่ยกะบาน ตึกตาตามศาลเจ้า ศาลกระภูมิ¹¹ เป็นต้น ตึกตาประเภทนี้มีขนาดเล็ก ๆ เป็นการจำลองสิ่งที่ต้องการจะอุทิศถวายเป็นข้าทาสบริวารแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ส่วนมากจะเป็นตึกตาดินเหนียวเผาไฟ หรือปั้นด้วยดินเหนียวธรรมดาที่มี ตึกตาเหล่านี้ถือเป็นประติมากรรมที่สร้างขึ้นตามความเชื่อของผู้สร้าง "ซึ่งเชื่อกันว่าคนไทยทำตึกตาหรือประติมากรรมประเภทนี้มาแต่สมัยสุโขทัย"¹² หรือก่อนสุโขทัย เพราะได้พบหลักฐานที่เป็นตึกตาดินเผาและตึกตาเหลือบในสมัยสุโขทัย และสมัยอื่น ๆ เป็นจำนวนไม่น้อย

นอกจากประติมากรรมที่เกิดจากการปั้นโดยตรงแล้ว ยังมีประติมากรรมประเภทแกะสลัก ที่สร้างขึ้นตามความเชื่อ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นอีกหลายประเภท เช่น การแกะสลัก หินสี กระจุก งา เขาสัตว์ ฯลฯ เป็นต้น¹³ ซึ่งใช้เป็นเครื่องรางของขลัง ที่ใช้บูชาเช่น ไท่ว และใช้ประดับร่างกาย

ประติมากรรมอีกพวกหนึ่งที่ตั้งอยู่ในประเภทนี้ก็คือ การทำหัวหุ่น การแกะหน้ากาก การทำหัวโขน และการทำตึกตา สิ่งเหล่านี้เป็นประติมากรรมที่ทำขึ้นตามความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของผู้คนไทยมาแต่อดีต เช่น

- รูปกฤษณะจากชาดก ณ ฐานเจดีย์ทรงจัตุรัส จุลประโทน เมืองนครปฐมโบราณ
- ปูนปั้นรูปคนแคระ ประดับฐานเจดีย์ วัดโกษา จังหวัดลพบุรี
- ปูนปั้นรูปนักดนตรีหญิง เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี
- อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ กรุงเทพฯ
- อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย กรุงเทพฯ
- ปูนปั้นเกี่ยวกับการเมือง หน้าบันศาลาบุญประคอง วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี
- ตึกตาดินเผาสมัยสุโขทัย

ฯลฯ

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 9

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10

2. ประติมากรรมที่สร้างขึ้นตามศรัทธาความเชื่อทางศาสนา

ประติมากรรมประเภทนี้เป็นประติมากรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นหลัก เป็นประติมากรรมที่สำคัญและแพร่หลายที่สุด โดยเฉพาะพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ล้วนเป็นประติมากรรมที่มีคุณค่าทางศิลปะและสุนทรียภาพ บ่งบอกถึงความเป็นมาของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่โบราณกาล

เมื่อพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียเสื่อมลง ในปี พ.ศ. 1811-1839¹⁴ การเผยศาสนาในอินเดียกระทำได้ยาก เพราะมีศาสนาใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย พุทธศาสนาจึงเริ่มเข้ามาทางตะวันออกทั้งทางบกและทางน้ำ โดยเข้ามาทางดินแดนที่เรียกกันว่า **สุวรรณภูมิ** เมื่อคนในสุวรรณภูมียอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ก็รับเอาพิธีกรรมและแบบอย่างที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเข้าไว้ด้วย โดยเฉพาะการสร้างรูปเคารพ หรือการสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ตามแบบอย่างอินเดีย

การสร้างรูปเคารพของอินเดียนั้นได้รับอิทธิพลมาจาก กรีก อีกอย่างหนึ่งเมื่อครั้งพระเจ้าอเล็กซานเดอร์แผ่อำนาจเข้ามาในอินเดีย และชาวกรีกที่หลงอยู่ในอินเดียเกิดเลื่อมใสพระพุทธศาสนา จึงคิดสร้างรูปเคารพในพระพุทธศาสนาตามแบบอย่างของกรีกได้แก่ พระพุทธรูปสมัยคันธาระ (Greco-Indian)¹⁵

ประติมากรรมพระพุทธศาสนาที่มาจากอินเดียในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น เป็นประติมากรรมศิลาจำหลักรูปวงล้อธรรมจักรและรูปกวางหมอบ หมายถึง ปางปฐมเทศนา ณ ป่าอิสิปตน มฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ธรรมจักรและกวางหมอบดังกล่าวพบที่ นครปฐม จึงสันนิษฐานว่าในอินเดียสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชไม่นิยมสร้างพระพุทธรูป¹⁶

¹⁴ สัททนต์ ดิสกุล, ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000, รุ่งแสงการพิมพ์, กทม., 2535 หน้า 9.

¹⁵ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, อ้างแล้ว หน้า 10

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

อย่างไรก็ตามประติมากรรมพระพุทธรูปที่เป็นพระพุทธรูปในสมัยแรก ๆ ที่พบ
ในบริเวณ จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และจังหวัดใกล้เคียงถือว่าเป็นพระพุทธรูป
ยุคแรกที่เข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น เป็นอิทธิพลสมัยอมราวดี และคุปตะของอินเดีย¹⁷ เช่น

- ปูนปั้นรูปพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายเรือ ประดับเจดีย์ จุลประโทน
จังหวัดนครปฐม

- รูปปั้นดินดิบ เป็นพระพุทธรูปและพระสถูปเจดีย์ ถ้ำคูหาสวรรค์ อำเภอภาณุ
จินธิราช จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- ปูนปั้นพระพุทธรูปปางสมาธิ ในซุ้มเรือนแก้ว พบที่สามชุกสุพรรณบุรี

- ปูนปั้นพระพุทธรูปปางลีลา และลวดลายประดับปราสาทราย วัดมหาธาตุจังหวัด

ลพบุรี

- ปูนปั้นรอบพระปราสาท วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

ฯลฯ

ประเภทของประติมากรรม (งานปูนปั้น)

ประติมากรรมเกิดขึ้นจากสาเหตุสองประการดังกล่าวแล้ว และได้วิวัฒนาการ
เรื่อยมา ตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย จากอดีตมาจนถึงปัจจุบันเมื่อสภาพบ้าน
เมืองและวิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนไป การสร้างประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป
สนาลดจำนวนลงไป มีการสร้างประติมากรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของยุคปัจจุบัน
มากขึ้น เช่น การสร้างประติมากรรมประเภทรูปเคารพ รูปเหมือน และอนุสาวรีย์มากขึ้น
และในขณะเดียวกันก็มีการสร้างประติมากรรมตามยุคสมัยที่เรียกว่า ประติมากรรมร่วมสมัย
เกิดขึ้นซึ่งถือว่าเป็นประติมากรรมที่เกิดจากฝีมือของประติมากรยุคปัจจุบัน

การสร้างงานประติมากรรมไทย ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จำแนกเป็นประเภท
ต่าง ๆ ตามลักษณะของผลงานที่ปรากฏอยู่โดยไม่จำกัดว่าประติมากรรมเหล่านั้นจะทำด้วย
ปูน หิน ไม้ หรือวัสดุชนิดใดและมีกรรมวิธีในการสร้างสรรค์อย่างไรก็ได้ แต่คำนึงถึงลักษณะ

¹⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 11

ของประติมากรรมได้ดังนี้¹⁸

1. ประติมากรรมแบบลอยตัว (Round Relief) เป็นประติมากรรมที่สามารถสัมผัสมิติได้รอบ กล่าวคือมีทั้งด้านหน้า ด้านข้าง ด้านหลัง รวมไปถึงด้านบน และด้านล่าง เช่น พระพุทธรูปปางต่าง ๆ อนุสาวรีย์ในสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น
2. ประติมากรรมสองด้าน (Two Relief) เป็นประติมากรรมที่สร้างขึ้นมาให้ผู้ดูมองเห็นสองด้าน คือด้านหน้ากับด้านข้าง แต่ไม่สามารถมองเห็นทางด้านหลัง ส่วนทางด้านข้าง (Side View) จะโผล่จากพื้นออกมาให้เห็นมากน้อยต่างกัน ถ้าโผล่ออกมา มากนิยมเรียกว่า นูนสูง (High Relief) ถ้าโผล่ออกมาเพียงเล็กน้อย เรียกว่าแบบนูนต่ำ (Bass Relief or Low Relief) ลักษณะของประติมากรรมดังกล่าวจะพบมากในการสร้างตกแต่ง ภาพบนผนังและสถานที่ของสถาปัตยกรรม
3. ประติมากรรมด้านเดียว (One Relief) เป็นประติมากรรมที่สร้างขึ้นมาให้ผู้ดูสามารถมองเห็นเพียงด้านหน้าด้านเดียว (Front View) เท่านั้น ถึงแม้ด้านข้างจะโผล่ออกมาแต่ผู้ดูก็ไม่สามารถมองเห็นเป็นเรื่องเป็นราวได้ เช่นการสร้างประติมากรรมบนเหรียญตราต่าง ๆ เรียกประติมากรรมด้านเดียวนี้ว่าแบบบาง (Squashe Relief) และอีกลักษณะที่สร้างโดยการทุบหรือเซาะร่องลึกลงไปจะมองเห็นรอยบุ๋ม หรือร่องลึกนั้นได้ เพียงด้านเดียวเท่านั้น เช่นรอยพระพุทธรบาท ลักษณะประติมากรรมด้านเดียวนี้ เรียกว่าการขุดลึก (Incising)

สำหรับงานปูนปั้นของช่างสกุลเพชรบุรี จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา และได้จากการบอกเล่าของท่านผู้รู้ และช่างชั้นครู แต่ละท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประเภทหรือรูปแบบของงานปูนปั้นไว้คล้ายคลึงกัน และเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และสะดวกต่อการทำความเข้าใจผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมและเรียบเรียงตามลำดับดังนี้

¹⁸ มณี พันทวี. ครุศิลป์, เพลงอักษรการพิมพ์, มหาสารคาม, 2530 หน้า 8.

1. งานปูนปั้นประเภทพุทธปฏิมากร

งานปูนปั้นประเภทนี้ คือการปั้นปูนทำเป็นองค์พระพุทธรูปเต็มองค์ โดยก่ออิฐถือปูนเป็นแกนขน้างใน พอกปั้นด้วยปูนปั้นจนเป็นองค์พระ แล้วจึงลงรักปิดทอง หรือปล่อยให้แห้งให้เป็นสีปูนปั้น (ส่วนมากจะเป็นสีขาว แต่ที่ออกสีแดง ๆ เพราะใส่สีแดงมากเกินไป) เช่น

- พระพุทธไสยาสน์วัดพระนอน
- พระประธานวัดไผ่ล้อม (ภาพที่ 51)
- พระประธานหน้าวิทยาลัยเทคนิคเพชรบุรี (ภาพที่ 52)
- พระประธานในบริเวณโรงเรียนพรหมานุสรณ์

2. งานปูนปั้นประเภทลวดลายประดับ

งานปูนปั้นประเภทนี้ คือ การปั้นปูนทำเป็นลวดลายประดับตกแต่งบนพื้นหน้าบันของ พระอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ ซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง หรืออาคารอื่น ๆ หรือลวดลายประกอบมุมต่าง ๆ ซึ่งมีแบบของลายมากมาย เช่น

- หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม (ภาพที่ 53)
- หน้าบันวิหารหลวง วัดมหาธาตุ (ภาพที่ 54)
- หน้าบันศาลาการเปรียญ วัดใหญ่สุวรรณาราม

3. งานปูนปั้นประเภทตัวทับลาย

งานปูนปั้นประเภทนี้ จะมีภาพปูนสูงเป็นประธาน และโดยรอบภาพประธานจะมีลายประกอบเป็นพื้นหลัง ที่ช่างเมืองเพชรบุรีเรียกว่า "ตัวทับลาย" ก็เพราะว่ามีภาพที่เป็นตัวแล้วมีพื้นลายประกอบ และเป็นที่น่าสังเกตว่า เมืองเพชรบุรีจะมีงานปูนปั้นประเภทนี้อยู่ค่อนข้างมากกว่างานประเภทอื่น ๆ และภาพที่มากที่สุดเท่าที่ผู้วิจัยสำรวจพบ ก็คือภาพพระนารายณ์ทรงครุฑ เช่น

- หน้าบันพระอุโบสถ วัดคงคาราม (ภาพที่ 55)
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดโคก (ภาพที่ 56)
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดเขมาฯ (ภาพที่ 57)
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดในกลาง (ภาพที่ 58)

หรือในบางครั้งก็จะเป็นภาพเรื่องราว แต่ส่วนมากจะเป็นภาพที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ (ภาพที่ 59) และภาพวรรณคดีรามเกียรติ์ (ภาพที่ 60)

4. งานปูนปั้นประเภทลอยตัว

งานปูนปั้นประเภทนี้คือ การปั้นทำเป็นรูปภาพชนิดลอยตัว เช่น ภาพยักษ์(ภาพที่ 61) ภาพช้างหมอบ ภาพหงษ์ ภาพเทวดา ภาพตัวละครในวรรณคดี ภาพประเภทนี้ส่วนมากจะปั้นไว้ตรงบันลุ่ม นับจากซุ้มฟ้าลงมาจนถึงทางหงษ์ เช่น

- ศาลาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในบริเวณวัดมหาธาตุ
- พระอุโบสถ วัดสวนสันติ (ภาพที่ 62)

ฯลฯ

สำหรับประติมากรรมของประเทศไทยที่มีชื่อเสียง และมีผลงานเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน ส่วนมากจะเป็นประติมากรรมที่มีฝีมือทางด้านกรปั้นรูป คน หรือสัตว์ ซึ่งส่วนมากจะเป็นศิลปะแบบตะวันตกเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนประติมากรรมที่มีฝีมือทางด้านลวดลายสมัยโบราณ จะมีก็แต่ในท้องถิ่นชนบท และหาได้ค่อนข้างยากในปัจจุบัน

ประติมากรรมที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน และมีผลงานเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เช่น

อาจารย์ศิลป์ พีระศรี

ผลงานดีเด่น

- พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ๓ เชียงสะพานปฐมบรมราชาอนุสรณ์
- พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ๓ สวนลุมพินี
- พระบรมรูปพระเจ้าตากสินมหาราช ๓ วงเวียนใหญ่
- พระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวร อนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี นครราชสีมา
- อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

- อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
- ออกแบบพุทธมณฑล

ฯลฯ

แสง สงฆ์มิ่งมี

ผลงานดีเด่น

- รูปปั้น "แรกแย้ม" ได้รับรางวัลที่ 2 เหรียญเงิน ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2492
- รูปปั้น "ธารทอง" ได้รับรางวัลเหรียญทอง ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2494
- รูปปั้น "คริสต์ประวัติ" หอประชุม ร.ร. อัสสัมชัญ
- รูปปั้นอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสิน วงเวียนใหญ่
- รูปปั้น สมเด็จพระนางเจ้าศรีสุริเยศยศจักราชินี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- รูปปั้น "นักมวยไทย" เหรียญทอง ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2494
- รูปปั้น "แม่พระธรณี" รางวัลเหรียญเงิน ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2496

สิทธิเดช แสงทริฎ

ผลงานดีเด่น

- อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (ภาพด้านล่าง)
- อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสิน วงเวียนใหญ่ (แบบตัวอย่าง)
- อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ (ภาพตอปโต)
- อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร ตอนเจดีย์ (ปั้นองค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช)

- รูปปั้น "พญาครุฑอุ้มกากี" รางวัลเหรียญเงิน ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1 พ.ศ.2492
- รูปปั้น "ปลายวิถีชีวิต" รางวัลเหรียญทอง ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 2 พ.ศ.2493
- รูปปั้น "นักรบไทย" รางวัลเหรียญทอง ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 3 พ.ศ.2493
- รูปปั้น "วงกลม" รางวัลเหรียญเงิน ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 4 พ.ศ.2496
- รูปปั้น หลวงสมานไมตรีรักษ์
- รูปปั้น เกี่ยวคริสต์ศาสนา ร.ร.อัสสัมชัญ กรุงเทพฯ

ฯลฯ

สนั่น ศิลการ

ผลงานดีเด่น

- อนุสาวรีย์กรมพระยาดำรง หน้ากระทรวงมหาดไทย
- อนุสาวรีย์พระยาพิชัยดาบหัก จังหวัดอุดรดิตถ์
- อนุสาวรีย์ค่ายวีรชนบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
- อนุสาวรีย์พระปกเกล้า ฯ หน้ารัฐสภา
- อนุสาวรีย์สมเด็จพระราชบิดา โรงพยาบาลศิริราช
- รูปพระนารายณ์ปราบนาทกข์ ณ ห้องโถงชั้นล่าง โรงละครแห่งชาติ
- พระจี๊ซึส ถูตรึงไม้กางเขน ที่โบสถ์แม่พระฟาติมา ดินแดง
- สมเด็จพระกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ หน้ากระทรวงยุติธรรม
- สมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ โรงพยาบาลพระปิ่นเกล้า และอีกรูปหนึ่งที่ หน้า
โรงละครแห่งชาติ
- ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร จังหวัดภูเก็ต ฯลฯ

ไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ (ชาวเพชรบุรี)

ผลงานดีเด่น

- พระบรมรูปปั้น ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 8 ในปราสาทเทพบิดร
- พระพุทธรูป ภ.ป.ร.
- อนุสาวรีย์ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ณ ที่ว่าการรถไฟแห่งประเทศไทย
- อนุสาวรีย์พระเจ้าตาก จังหวัดตาก
- รูปสลั้ว ต่าง ๆ
  - รูป "ม้า" ได้รับรางวัลเหรียญทอง ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1 พ.ศ.2492
  - รูป "วัว" ได้รับรางวัลเหรียญทอง ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 3 พ.ศ.2494
  - รูป "กวาง" ได้รับรางวัลเหรียญทอง ในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 4 พ.ศ.2496
- ได้รับรางวัลประติมากรยอดเยี่ยม ประจำปี 2496
- ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ.2529 สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม)

ฯลฯ

ผลงานของประติมากรเหล่านี้แม้จะเสนาออกมาในรูปของภาพลอยตัว และที่เป็นภาพคนก็ เนื่องจากเป็นภาพที่คนไทยทั่วไปรู้จักดี อีกประการหนึ่งก็คือเป็นศิลปะแนวใหม่ที่ไทยเรานำเอาวัฒนธรรมของทางตะวันตกเข้ามา ครูผู้สอนเองก็เป็นชาวต่างประเทศ เช่น อาจารย์ศิลป์ พีระศรี ถึงกระนั้นก็ตามผลงานทางด้านศิลปไทยก็ยังคงมีการสร้างสรรค์กันอย่างสม่ำเสมอ